

Mədəniyyət

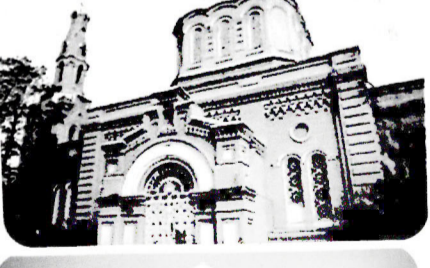
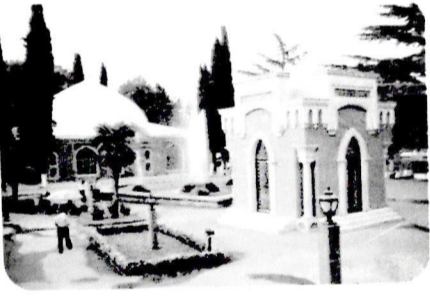
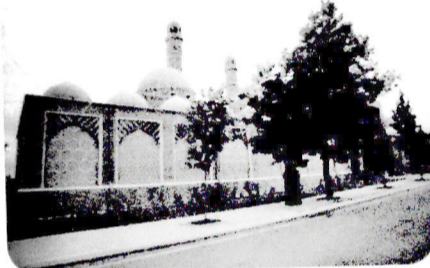
MÜQƏDDƏS MEMARLIQ İNCİLƏRİ

Seyx Nizami yurdu ulu Gəncədə, onun qədimliyini əks etdirən və sübut edən memarlıq abidələri çoxdur. 500-dən yuxarı tarixi abidə siyahıya alınmışdır ki, bunlardan 300-ə yaxını dövlət tərəfindən qorunur. VIII əsrə aid tarixi memarlıq abidəsi - xalq arasında Göy günbəz, Göy məscid, yaxud Göy İmam kimi tanınan "İmamzadə" kompleksi, Şah Abbas məscidi və ya Gəncə Cümə məscidi, Qazaxlar məscidi, Şahsevanlar məscidi, Qırıxlı məscidi, Ozan məscidi, Hüseyniyyə və ya Tatlar məscidi, Bağbanlar və ya Mirzə Kerim məscidləri bu gün fəaliyyətdədir. Eyni zamanda Mollacəlil məscidi, Zərrabi məscidi, Xəlfi məscidi, Qızıl Hacılı məscidi, Şərəfxanlı məscidi, Hüseyniyyə məscidləri mədəniyyət idarələrinin nəzdində fəaliyyət göstərir.

Çoxlu sayda zəngin tarixə malik türbələr və abidələr şəhərin qədimliyini əks etdirir. VIII əsrə aid tarixi memarlıq abidəsi - "İmamzadə" kompleksi Gəncə şəhərinin və bütövlükdə ölkənin ən maraqlı memarlıq abidələrindən biridir. "İmamzadə" kompleksi Gəncənin memarlıq məktəbinin gözəl nümunəsi, ən qiymətli abidəsi, incisi, sözün əsl mənasında tarixin yadığıdır. "İmamzadə" türbəsi XIV əsrin sonu - XV əsrin əvvəllərində, ətrafındakı məscid, sərdəbə və digər türbələr isə XVII əsrdə 5-ci imam Məhəmməd Bağırın oğlu İbrahim qəbrisi üstündə tikilmişdir. Bu faktı məqbərənin günbəzinin daxilindəki yazılar da təsdiqləyir. Bütün bu tikililər əzəmətli dini-tarixi kompleks kimi indiyədək qorunub saxlanmışdır. Sonuncu dəfə 1878-79-cu illərdə general-mayor İsrəfil bəy Yedigərdzadənin təşəbbüsü ilə bərpa edilmiş "İmamzadə" türbəsi sovet hakimiyyəti illərində baxımsızlıqdan dağılmışdı. Ümummilli lider Heydər Əliyev rəhbərlik etdiyi bütün dövrlərdə Azərbaycanda tarixi abidələrin, Azərbaycanda olan bütün müqəddəs dini məbədlərin qorunub saxlanmasına, təmirinə və bərpasına xüsusi fikir vermişdir. Azərbaycan yeni dövlət müstəqilliyini əldə etdikdən sonra cəmiyyətin bütün sahələrində olduğu kimi, dini münasibətlərin də yeni prinsiplər əsasında inkişafı üçün tarixi şərait yarandı. Dini şüurun hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyətinin tələblərinə uyğun olaraq formalaşdırılması, dini müxtəlifliyin təmin olunması üçün sistemli və məqsədyönlü dövlət siyasətinin aparılması zərurəti ortaya çıxdı. Bu vəzifələrin yerinə yetirilməsinə 1993-cü ildə ümummilli lider Heydər Əliyev xalqın təkidli tələbi ilə yenidən hakimiyyətə gəldikdən sonra başlandı. 1995-ci ildə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dövlət-din münasibətlərinin hüquqi əsasları öz əksini tapdı.

Ulu öndər Heydər Əliyevin dövlət-din münasibətləri sahəsində həyata keçirdiyi siyasi kursun layiqli davamçısı, pragmatik dövlət başçısı, ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilməsi ölkəmizi dünyada dinlərarası dialoqun və tolerant dəyərlərin mövcud olduğu məkan kimi tanıtdı. Məhz, onun bariz nümunəsidir ki, dövlət başçısı cənab İlham Əliyev dini abidələrin bərpası və yenidən tikilməsi üçün olduqca mühüm addımlar atmışdır. Belə ki, son illərdə Təzəpər məscidi, Əjdərbəy məscidi dövlət vəsaiti hesabına əsaslı təmir olunub, Bibiheybət məscidi yenidən tikilib. Heydər Əliyev Fondunun xidmətləri sayəsində əsaslı bərpa olunan abidələrimizdən biri bütün müsəlman aləminin ən müqəddəs ibadətqahlarından olan Şamaxı məscidində yenidənqurma, bərpa işləri aparılmışdır. Bütün bu işlər dövlət münasibətlərinin ən bariz təəcəssümüdür. Azərbaycanda dövlət münasibətləri çox müsbət istiqamətdə inkişaf edir, ən yüksək, nümunəvi səviyyədədir. Bu münasibətlər ölkəmizin inkişafı üçün də çox böyük mənə daşıyır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin diqqət, qayğısı və tövsiyəsi ilə "İmamzadə" dini kompleksində əsaslı yenidənqurma və bərpa işləri aparılmış, dini-tarixi abidəmiz gözəlliyi və öz möcüzəsi ilə hər bir insanın ziyarətqahına çevrilmişdir. Belə ki, tikililərin üzünməsi və daxili interyerdə bəzək, naxış işləri, eyni zamanda hər biri 200 nəfər üçün nəzərdə tutulmuş Hüseyniyyə və Zeynəbiyyə adlanan yaraşlıq zallar mövcuddur. Ziyarətgahın üstündə 28 metr hündürlüyündə möhtəşəm günbəz, tikintinin sağ və sol hissəsində 2 minarə, kompleksin həyatında isə ziyarətə gələn zəvvarlar üçün hər bir şəraitli olan müasir üslublu mehmanxana tikilmişdir. Ərazisi 2,5 hektar olan kompleksin 36 kiçik və 5 böyük günbəzdən ibarət məscidi vardır. İki zaldan ibarət namazgahda nəfis xəttatlıq işləri görülmüş və kaş materiallarla örtülmüşdür. Zövqlə quraşdırılmış işıqlandırma sistemi diqqəti çəkir.

Gəncənin mərkəzində yerləşən XVII əsr Azərbaycan memarlığının şah əsərlərindən sayılan Şah Abbas məscidi və ya Gəncə Cümə məscidi 1606-cı ildə inşa edilib. Gəncə Cümə məscidi ümumi memarlıq kompozisiyası, planlaşdırma, konstruktiv və bədii-dekorativ xüsusiyyətlərinə görə orta əsr Azərbaycan memarlığının portal-günbəz ənənələrini davam etdirir. Şah Abbas məscidi yumurta ağı ilə gil-əhəng qatışıqı və bişmiş qırmızı kərpicdən inşa edilmişdir. Bu möhtəşəm məbədin memarı Şeyx Bahəddin Məhəmməd Amilidir. 1776-cı ildə məscid binasının qarşısında əlavə iki minarə tikilib. Kub şəklinə malik olan abidənin böyük günbəzi diqqəti daha çox cəlb edir. Məbədin ibadət salonunun sahəsi çox genişdir və asırımların hündürlüyü ilə fərqlənir. Şah Abbas məscidində minbarın üzərində olan oyma bəzəklər şəkəlik sənətinin gözəl nümunələrindən sayılır.

1920-ci ildə bolşeviklər tərəfindən şəhərə və ətrafa atılan mərmiyərin təsirinə məscidin minarələrindən biri əyilib. Həmin il Gəncə Şəhər Xeyriyyə Cəmiyyəti tərəfindən bərpa işləri aparılmağa başlandı. Əyilmiş minarəni tam bərpa etmək mümkün olmayıb. Bünövrəsi möhkəm olduğundan əyilmiş minarə günümüzdə qədar qalıb qalmaqda. Sovet hakimiyyətinin apardığı ateist siyasət nəticəsində məscidin mədrəsəsi dağıdılaraq tamamilə məhv edildi. Görkəmli ədəb Mirzə Şəfi Vəzih uzun müddət bu məscidin mədrəsəsində xatətləşən dərslər demişdir. Məhz burada xalqımızın böyük mütəfəkkiri Mirzə Fətəli Axundov ondan nəstəliq xəttini öyrənmişdir. Məscidin salonunda möhkəm palıddan hazırlanmış bir minbar var. Özlüyündə unikal bir incəsənət əsəri olan, şəkəlik üslubu ilə, birca mismar belə işlədilmədən hazırlanmış minbarın üzərindəki yazılardan aydın olur ki, yaşlı məscidlə təxminən eynidir. 2008-ci ildə ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin göstərişi ilə Heydər Əliyev Fondu hesabına Şah Abbas məscidində əsaslı bərpa işləri aparılıb. İbadətqahın qapı-pəncərələri dəyişdirilib, şəkəliklə yenidən işlənərək əsrarəngiz görkəm verilib və divarları xüsusi zövqlə rənglənib. 2008-ci il sentyabrın 24-də ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev Şah Abbas məscidində baş çəkmiş, onun yeni görkəmi ilə tanış olmuş və görülməli işləri yüksək qiymətləndirmişdir.

Fəaliyyətdə olan Qazaxlar məscidi Cümə Məscidinin planı əsasında 1880-ci ildə inşa edilmiş və fəaliyyət göstərir. Gəncədə Şahsevanlar məhəlləsində yerləşən Şahsevanlar məscidi - Azərbaycanın Gəncə şəhərində tarixi memarlığın orijinal nümunəsi olaraq 1882-ci ildən fəaliyyət göstərir. Qırıxlı məhəlləsində yerləşən Qırıxlı məscidi 1650-ci ildə bəzi mənbələrə görə isə XVIII əsrdə tikilib. Ozan məhəlləsində fəaliyyət göstərən Ozan məscidi - 1884-cü ildə inşa edilmişdir. Hüseyniyyə məscidi və ya Tatlar məscidinin 1886-cı ildə tikildiyi məhrabındakı kitabədə də göstərilmişdir. Abidənin məhrabında qeyri-adi olaraq, hələlik yaxşı oxunmayan üç kitabə var. Qara yazıların yerli qızıl rəngdədir. Bağbanlar və ya Mirzə Kerim məscidi

1884-cü ildə Mirzə Hüseyn və Mirzə Kerim tərəfindən məhəllə məscidi kimi tikilmişdir. Bina günbəzlidir. Bina hazırda Şəhər Mədəniyyət İdarəsinin və Fatiməyi-Zəhra qadınlar cəmiyyətinin istifadəsindədir. Onu xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan dünyada tolerant ölkə kimi tanınır. Belə ki, tolerantlığın Azərbaycanda möhkəm təməl sütunları, zəngin ənənələri, dərin tarixi və mədəni kökləri var. Tolerantlığın nümunələrindən biri olan Gəncə şəhərində hazırda pravoslav kilsələri mövcuddur. Aleksandr Nevski Kilsəsi-Gəncə şəhərində 1887-ci ildə tikilmiş pravoslav kilsəsidir. Kilsə Bakı yeparxiyası tabeliyindədir. Kilsə Gəncə şəhərinin Nizami rayonunda yerləşir. Azərbaycanda mövcud pravoslav kilsələri arasında ən qədimlərdən biridir.

Eyni zamanda, Gəncənin qədimliyini əks etdirən xeyli türbələr də mövcuddur. Cavad xan türbəsi - Gəncə şəhərində, Şah Abbas meydanında, Şah Abbas məscidinin yaxınlığında yerləşir. Türbə Aran memarlıq məktəbi üslubuna uyğun bişmiş kərpicdən dördkünc formada inşa edilmiş və üstü günbəzlə örtülmüşdür. Türbənin mərkəzində Cavad xanın məzarı durur.

Comərd Qəssab türbəsi - Qədir Gəncə ərazisində, Bakı-Gəncə dəmir yolu xəttindən cənubda yerləşən tarixi memarlıq abidəsidir. Türbədə dəfn edilmiş Comərd Qəssab rəvayətə görə, Gəncədə böyük hörmətə malik dürüst, çəkiyə dəqiq, mürd, əlaçlıq və xeyriyyəçi insan olmuşdur.

Möhtəşəm Nizami məqbərəsi - dahi şəxsiyyət, mütəfəkkir Nizami Gəncəvinin anadan olduğu Gəncə şəhərinin yaxınlığında yerləşir. Mənbələrə görə Türbə Mirzə Adıgözəl bəy Qarabaği və Əsgərağa Goraninin təşəbbüsü ilə təmir edilmişdir. Daha sonra General Yedigərdzadə tərəfindən bərpa edilmişdir. 1947-ci ildə şairin məzarı üstündə məqbərə ucaldılıb. Şəhərdə qədimliyini və memarlığını özündə əks etdirən Çökək hamam - Cümə Məscidi yaxınlığında yerləşən tarixi hamamdır. Səfəvi hökmdarı I Abbasın əmri ilə 1601-ci ildə Gəncədə Cümə məscidinin inşasına başlanılmış və 1606-cı ildə memar Şeyx Bahəddin Məhəmməd Amilin layihəsi əsasında tikilmişdir. Hamamın tikintisində o zamanın ənənəvi materialları, qırmızı kərpic və yumurtanın ağı, gil və əhəngin bərkidici qarışığından istifadə edilmişdir. Hamamda 2013-cü ildə təmir-bərpa işləri aparılıb, sakinlərin və əcnəbi qonaqların diqqətini çəkir.

Gəncə şəhər sakinləri və qonaqlar Gəncəyə daimi göstərdiyi sonsuz diqqət və qayğıya görə dövlət başçısı cənab İlham Əliyevə və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevaya minnətdardırlar.

Bəli, ölkədə mövcud ictimai-siyasi sabitlik, vətəndaş həmrəyliyi və etnik-dini dözümlülük mühiti müttərəqqi tarixi ənənələrdən bəhrələnən milli siyasətin məntiqi nəticəsidir. Əminliklə demək olar ki, Gəncə dayanmadan hər an inkişafdadır.

Zabit XƏLİLOV,
"Respublika".